

mgr Mateusz Barłóg
*absolwent psychologii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej
w Lublinie*
Marlena Stradomska,
*studentka psychologii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej
w Lublinie*

Percepcja osoby w związku romantycznym z wyznawcą islamu

Wprowadzenie

Wiek XXI to okres przemian zarówno politycznych, ekonomicznych, a także związanych z funkcjonowaniem społeczeństwa. Wśród wielu słów pojawiających się obecnie w mediach króluje słowo *tolerancja*, które jest odpowiedzią na częste przejawy dyskryminacji i negatywnego spostrzegania określonych osób (Ambrosiewicz-Jacobs, 2003, s. 19-24).

Jedną z grup negatywnie stygmatyzowanych w Europie są wyznawcy islamu (Zick, Küpper, Hövermann, 2011, s. 58-65, 160-165). Problematyka ta wydaje się o tyle istotna, ponieważ osób tego wyznania w Unii Europejskiej, a więc i w Polsce jest coraz więcej. Z danych cytowanych w 2006 roku w Polsce jest około 30 tysięcy muzułmanów, natomiast w całej Europie około 13 mln (Kubicki, 2006, s. 124-137; por. też: Alaoui, 2006, s. 85-90; Lugo i in., 2009¹).

Pojawiające się statystyki oraz prognozy wzrostu liczby wyznawców religii islamu w Europie (Grzywok, 2012, s. 60-69), stanowią wyzwanie dla współczesnych polityków oraz badaczy pracujących nad zjawiskiem integracji społecznej (Grzymała-Kazłowska, Łobodziński, 2008, s. 9-11). Ponadto wspieranie różnorodności kulturowej jest jednym z podstawowych celów Unii Europejskiej, określonym w traktacie z Maastricht z 1992 roku (Gonet, 2008, s. 167). Podstawowym zadaniem wydaje się zrozumienie istoty problemu, a więc postawy Europejczyków wobec wyznawców islamu oraz lepsze poznanie treści stereotypu.

Temat integracji społecznej imigrantów stanowi poważny problem, gdyż przedstawiciele tej grupy w wielu krajach są jedną z najbardziej narażonych na wykluczenie społeczeństwa grup (Szaniawska-Schwabe, 2009, s. 16). Analiza wpływu wyznawców islamu na różne dziedziny życia i funkcjonowania oraz dodatkowych konotacji związanych z tym aspektem mają wymiar międzynarodowy (Ayubi, 1992, s. 43-46). W związku z powyższym, celem prezentowanej pracy stała się próba analizy wizerunku osób, które pozostają w trwałym i szczęśliwym związku z wyznawcą islamu.

¹ <http://www.pewforum.org/2009/10/07/mapping-the-global-muslim-population/> (16.03.2014)

1. O stereotypie słów kilka...

Słowo *stereotyp* zostało użyte po raz pierwszy w 1798 roku przez francuskiego drukarza do opisu sposobu drukowania przy zastosowaniu sztywnych matryc. Etymologicznie wywodzi się z języka greckiego od słów *stereos*- stężały, twardy i *typos* - wzorzec, odcisk (Kuźmo, 2008, s. 1).

Współcześnie pojęcie to kojarzy się przede wszystkim ze zjawiskiem społecznym.

Pojęcie stereotypu na grunt nauk społecznych wprowadził W. Lippmann. Autor rozumiał stereotyp jako pewnego rodzaju „obrazy w naszej głowie”, czyli uproszczone wyobrażenia, przyjmowane od innych i uznawane za zgodne z rzeczywistością. Stereotypy są skłonnością do spostrzegania i klasyfikowania osób lub przedmiotów jako podobnych, na podstawie atrybutów lub wspólnych cech. Charakteryzują się one uproszczonym schematem oraz pobieżną wiedzą, a także pewną sztywnością poznawczą, ponieważ są odporne na zmiany. Definicja zakłada funkcjonalność stereotypów, ponieważ powstały obraz umysłowy ułatwia jednostce radzenie sobie ze złożonością otoczenia, przede wszystkim poprzez upraszczanie środowiska społecznego (Grabowska, 2007, s. 73-90; Nelson, 2003, s. 25-28; Wójtowicz, 2007, s. 394).

Od czasów teorii W. Lippmanna powstało wiele definicji stereotypu. Słownikowe ujmują stereotyp jako panującą w społeczeństwie opinię dotyczącą osób, grupy lub przedmiotów, która opiera się na skrótowej, niepełnej lub fałszywej wiedzy, wynikającej z utartych społecznie norm i tradycji (Dunaj, 1996, s. 1062; por. też: Wojnowski, 2005, s. 498).

Generalnie należy uznać, że psycholodzy są zgodni w definiowaniu wymienionego pojęcia. G.W. Allport (1954 za: Macrae, Stangor, Hewstone, 1999, s. 228-234) w książce pt. *The Nature of Prejudice* opisuje stereotyp jako kategorię poznawczą uproszczającą przetwarzanie informacji. S.A. Reber i S.E. Reber (2008, s. 742) formułują pojęcie stereotypu jako istniejący w obrębie kultury zbiór powszechnie uznawanych przekonań ogólnych dotyczących cech psychicznych danej grupy lub klasy społecznej. Dopuszczalne są zmiany w stereotypach, między innymi możliwe jest włączenie do nich cech pozytywnych i trafnych.

A.M. Colman (2009, s. 705) uważa, że stereotyp to względnie stała i nadmiernie uproszczona generalizacja skupiająca się zazwyczaj na negatywnych cechach ludzi. Podobnie E. Aronson twierdzi, że zjawisko to polega na przypisaniu wszystkim członkom grupy określonych cech, bez uwzględnienia istniejących w rzeczywistości różnic. B. Wojciszke definiuje pojęcie jako uproszczony obraz pewnej grupy społecznej, wyróżnionej na podstawie łatwo dostrzegalnej cechy, takiej jak płeć, rasa czy też narodowość (za: Białopiotrowicz, Kojkoł, 2010, s. 185).

Natomiast K. Olechnicki i P. Załęcki twierdzą, że stereotyp to schematyczna i uproszczona konstrukcja myślowa bazująca na uprzedzeniach i niepełnej wiedzy, przy tym zabarwiona emocjonalnie (za: Królikowska, 2011, s. 388).

Charakterystyczną cechą stereotypu jest jego kolektywna natura. Oznacza to, że odnosi się on do konkretnej zbiorowości, jak również stanowi etykietę pewnej grupy społecznej. A. Schaff wskazuje na różnorodność i wielość stereotypów, wśród nich wyróżnia między innymi narodowe, polityczne, rasowe, czy zawodowe (za: Wójtowicz, 2007, s. 396).

Podsumowując stereotypy poprzez generalizację upraszczają codzienne funkcjonowanie oraz złożoność środowiska społecznego. Skądinąd pozwalają porządkować otaczającą rzeczywistość w sposób przystępny i prosty. Stereotypy mogą mieć różny charakter, jednak najczęściej zauważalne są te negatywne (Stephan, Stephan, 2007, s. 15-16).

2. Problematyka badania własnego

Biorąc pod uwagę genezę pojęcia, a więc fakt, że wynikają one często z ubogiej wiedzy jednostki, założeniem pracy stało się lepsze poznanie treści stereotypów związanych z wyznawcami islamu. Wyniki dotychczasowych badań pokazują, że muzułmanizm jest postrzegany negatywnie. Charakterystyczne są również pewne cechy dotyczące stereotypu wyznawcy tejże religii (Błuszkowski, 2003, s. 55-71, 75-108; Zick, Küpper, Hövermann, 2011, s. 58-65, 160-165).

2.1. Problem badań i postawione hipotezy

Głównym celem jest zatem określenie wizerunku osoby pozostającej w trwałym i szczęśliwym związku z wyznawcą islamu. Temat ten jest adekwatny i istotny, ponieważ porusza problem w sposób pośredni, pokazując jak stereotypy mogą wpływać na postrzeganie, nie tylko jednostki objętej stereotypem, ale również osób z najbliższego otoczenia. Korzystając z dotychczasowej literatury przedmiotu, dotyczącej postaw i stereotypów założyliśmy, że poprzez informacje o związku z wyznawcą islamu osoby te będą oceniane w sposób schematyczny i pobieżny. Po przeanalizowaniu dostępnych materiałów na temat sposobu postrzegania siebie i innych w społeczeństwie, przyjęliśmy w badaniu definicje sprawczości i wspólnotowości.

B. Wojciszke i M.A. Szlendak (2010, s. 57-70) uważają, że ludzie postrzegają innych przede wszystkim w dwóch podstawowych wymiarach. Pierwszy z nich, a więc sprawczość, kojarzony jest z postrzeganiem cech indywidualnych, związanych ze skutecznością realizacji własnych celów. Drugi wymiar - wspólnotowość dotyczy spostrzegania jednostki przez pryzmat społeczny, a więc poprzez kontakty interpersonalne.

W swoim badaniu zakładamy, że osoby w związku z muzułmaninem/ muzułmanką będą opisywane częściej za pomocą cech wspólnotowych, zarówno tych pozytywnych, jak i negatywnych. Wymienione założenia wynikają z mechanizmów psychologicznych: efektu selektywności, heurystyki dostępności, czy poznawczego schematu (Böhner, Wänke, 2004, s. 200-202; Wojciszke, 2011, s. 208-210).

W związku z tymi przesłankami założyliśmy następujące hipotezy:

H1 - Percepcja osób pozostających w związku z muzułmaninem/muzułmanką jest bardziej negatywna niż percepcja osób z grup kontrolnych;

H2 - Opis osób pozostających w związku z muzułmaninem/ muzułmanką cechuje się większym nasileniem cech wspólnotowych w porównaniu do opisu osób z grup kontrolnych.

2.2. Metoda badań

Przebadano cztery grupy studentów, a każdej przedstawiono alternatywną wersję historyjki.

Wszyscy badani otrzymali identyczną instrukcję:

Poniżej znajduje się opis pewnej osoby. Proszę zapoznać się z tym opisem, a następnie wymienić 10 cech, którymi Pani/Pana zdaniem charakteryzuje się ta osoba.

Wśród czterech wyróżnionych grup dwie dotyczyły zbadania percepcji osoby pozostającej w związku z wyznawcą islamu, dwie zaś stanowiły grupę kontrolną. Badanie miało charakter dowolny i anonimowy. Nie podano żadnych przymiotników, każdy uczestnik opisywał bohatera na zasadzie własnych skojarzeń. Jedynym ograniczeniem była konieczność wymienienia 10 cech.

Wersje historyjek brzmiały następująco:

Historyjka grupy I (kontrolnej)

Ania jest 25 letnią studentką akademii sztuk pięknych. Od 3 lat jest w szczęśliwym związku. Jest miłośniczką sportu i muzyki. Ania jest wierną fanką zespołu rockowego i nie omija żadnego koncertu, a na jednym z nich poznała obecną miłość. Ania jest bardzo zżyta z rodzicami, jednak oni nie zawsze tolerują jej wybory. Po studiach chciałaby wyjechać za granicę i tam rozpocząć karierę zawodową. Ceni sobie spotkania z przyjaciółmi. Kocha naturę, zwierzęta.

Historyjka grupy II (kobieta w szczęśliwym związku z muzułmaninem)

Ania jest 25 letnią studentką akademii sztuk pięknych. Od 3 lat jest w szczęśliwym związku z muzułmaninem. Jest miłośniczką sportu i muzyki. Ania jest wierną fanką zespołu rockowego i nie omija żadnego koncertu, a na jednym z nich poznała obecną miłość. Ania jest bardzo zżyta z rodzicami, jednak oni nie zawsze tolerują jej wybory. Po studiach chciałaby wyjechać za granicę i tam rozpocząć karierę zawodową. Ceni sobie spotkania z przyjaciółmi. Kocha naturę, zwierzęta.

Historyjka grupy III (kontrolnej)

Marek jest 25 letnim studentem akademii sztuk pięknych. Od 3 lat jest w szczęśliwym związku. Jest miłośnikiem sportu i muzyki. Marek jest wiernym fanem zespołu rockowego i nie omija żadnego koncertu, a na jednym z nich poznał obecną miłość. Marek jest bardzo zżyty z rodzicami, jednak oni nie zawsze tolerują jego wybory. Po studiach chciałby wyjechać za granicę i tam rozpocząć karierę zawodową. Ceni sobie spotkania z przyjaciółmi. Kocha naturę, zwierzęta.

Historyjka grupy IV (mężczyzna w szczęśliwym związku z muzułmanką)

Marek jest 25 letnim studentem akademii sztuk pięknych. Od 3 lat jest w szczęśliwym związku z muzułmanką. Jest miłośnikiem sportu i muzyki. Marek jest wiernym fanem zespołu rockowego i nie omija żadnego koncertu, a na jednym z nich poznał obecną miłość. Marek jest bardzo zżyty z rodzicami, jednak oni nie zawsze tolerują jego wybory. Po studiach chciałby wyjechać za granicę i tam rozpocząć karierę zawodową. Ceni sobie spotkania z przyjaciółmi. Kocha naturę, zwierzęta.

2.3. Grupa badana

Przebadano 273 studentów w wieku 18-24 lata ($x=21,73$, $SD=1,42$) Wśród badanych znajduje się 130 mężczyzn oraz 143 kobiety.

Tabela 1. Struktura poszczególnych grup

Grupa	I	II	III	IV
Mężczyźni	30	29	37	34
Kobiety	36	26	42	39
Razem	66	55	79	73
Średni wiek	21,73	22,18	21,67	21,48

2.4. Wyniki

W celu weryfikacji hipotez wymieniane przez badanych cechy klasyfikowano w dwie główne kategorie:

- cechy pozytywne a cechy negatywne;
- cechy wspólnotowe a cechy sprawcze, zgodnie z definicją sprawczości i wspólnotowości (Wojciszke, Szlendak, 2010, s. 57-70).

Cechy klasyfikowano do poszczególnych kategorii biorąc pod uwagę opinię 5 sędziów kompetentnych (studentów ostatniego roku psychologii).

Rozkład wyników w poszczególnych grupach (wyróżnionych ze względu na prezentowaną historię) odbiegał od rozkładu normalnego, a porównywane grupy były nierównoliczne, w celu weryfikacji hipotez zastosowano nieparametryczny test H - Kruskala Wallisa.

Wyniki testu potwierdziły hipotezę H1. Osoby z historii II i IV (pozostające w związku z wyznawcą islamu) są opisywane istotnie częściej za pomocą cech negatywnych ($H_{(3)} = 24,57$; $p < 0,001$) oraz istotnie rzadziej za pomocą cech pozytywnych ($H_{(3)} = 23,03$; $p < 0,001$).

Również hipoteza H2 uzyskała pozytywną weryfikację. Osoby z grup kontrolnych (I i III) opisywane są istotnie częściej za pomocą cech sprawczych, pozytywnych ($H_{(3)} = 52,81$; $p < 0,001$) oraz istotnie rzadziej za pomocą cech wspólnotowych, zarówno pozytywnych ($H_{(3)} = 14,85$; $p = 0,002$), jak i tych negatywnych ($H_{(3)} = 34,580$; $p < 0,001$). Brak różnic w opisie osób z poszczególnych historii za pomocą cech sprawczych, negatywnych ($H_{(3)} = 3,99$; $p < 0,262$).

Następnie sprawdzono, które cechy w poszczególnych grupach wymieniane są najczęściej do opisu osoby z historii. W tabeli 2 przedstawiono najpopularniejsze cechy w poszczególnych grupach, wraz z częstością pojawienia się określonej cechy.

Tabela 2. Najpopularniejsze cechy użyte do opisu bohatera historyjki, wraz z częstością ich występowania

Historyjka I		Historyjka II		Historyjka III		Historyjka IV	
Wrażliwa	30	Tolerancyjna	31	Wrażliwy	27	Tolerancyjny	43
Ambitna	33	Wrażliwa	25	Wierny	15	Otwarty	18
Kreatywna	14	Wytrwała	9	Niezależny	11	Ambitny	33
Przyjacielska	19	Miła	6			Rodzinny	14
Szczęśliwa	22					Wierny	20
Towarzyska	21						

Następnie w sposób jakościowy przeanalizowano opisy poszczególnych badanych, niektóre z nich (najbardziej charakterystyczne) przedstawiono poniżej:

Opisy osoby z historyjki I (grupa kontrolna)

- *ambitna, szczęśliwa, atrakcyjna, szczęściara, rodzinna, uczuciowa, kochająca, inteligentna, mądra, dobra;*
- *szczęśliwa, indywidualna, samodzielna, otwarta, zaradna, uczuciowa, towarzyska, wrażliwa, odważna, uparta.*

Opisy osoby z historyjki II (pozostająca w szczęśliwym związku z wyznawcą islamu):

- *niekonwencjonalna, świadoma życia, nie przemyślała decyzji, odważna, chce zmian, nie patrzy na wygląd, liczy się jej szczęście, jest gotowa na niestereotypową miłość, nietypowa;*
- *niepewna, kochająca, inna, szczęśliwa, rozrywkowa, niebezpieczna, będzie żyć w izolacji, pomysłowa, odmienna, brak akceptacji dla niej;*
- *egoistka, nie dba o przyjaźń, nie zależy jej, dzwinnna, trywialna, postępuje źle, negatywnie postrzegana, nie zna się, pewna siebie, otwarta;*
- *nieatrakcyjna, nietypowa, brak schematów, optymistka, buduje „szklane domy”, multi-kulti, bez ograniczeń, lubi atrakcje, nie ma powodzenia u mężczyzn, idealistka;*
- *przechodzi na islam, musi się liczyć z wyjazdem z Polski, będzie utrzymanką, nieobowiązkowa, nastawiona na rodzicielstwo, pragnie mieć rodzinę, musi zapomnieć o karierze, musi zapomnieć o awansie, brak jej tradycji, brak jej wiary;*
- *dotrzymuje słowa, brak podejścia, chce być szczęśliwa, nie ceni wiary, nie ceni swoich korzeni, nie ceni wolności, nie ma pomysłu, jej życie radykalnie się zmieni, odpowiedzialna, ceni miłość;*
- *mało religijna, nie zna konotacji, nie zna kultury, rodzinna, stawia na swoim, nie zrealizuje się, nie wie co ją czeka, ślepo patrzy na świat, fanka, tolerancyjna.*

Opisy osoby z historyjki III (grupa kontrolna)

- *zaangażowany, cierpliwy, kochający, zafascynowany, pasjonat, ma dużo do powiedzenia, trochę egoistyczny, nie liczy się z innymi, robi w życiu co chce, marzyciel;*

- *typowy Polak, schematycznie, marzyciel, optymista* , *nie patrzy realistycznie, artysta, leser, kokietery, ma swoje zdanie, kochający*;
- *nudny, powtarzalny, egoistyczny, wierzy w siebie, pewny siebie, bez entuzjazmu, udało mu się w życiu, lansuje się, „artysta”, „łatwo i do celu”*;
- *ugodony, uprzejmy, inteligentny, mało mówny, cichy, uczuciowy, nieasertywny, rodzinny, przyjacielski, mało stanowczy*.

Opisy osoby z historyjki IV (pozostający w szczęśliwym związku z wyznawcą islamu)

- *innowacyjny, wierny, inny, tolerancyjny, nietypowy, nierealistyczny, konkretny, wychodzi poza schematy, nietradycyjny, ciekawski*;
- *nie przeszkadza mu islam, zły kontakt z rodzicami, jego decyzje mogą ranić, aktywny, strateg, nie patrzy na konwencje, może być dyskryminowany, ciekawy świata, ateista, tolerancja*;
- *atrakcyjny, oryginalny, na topie, na szczycie, egzotyczny, „wszystko mi jedno”, liczy na profity, materialista, nonkonformistyczny, nietypowy*;
- *uroczy, niesprecyzowany, idzie na ustępstwa, kreuje siebie, zakłamany, konflikt interesów, nie szanuje tradycji, odcina się od obyczajów, nie patrzy na konwenanse, nie lubiany*;
- *kontroluje rzeczywistość, podejrzliwy, chciny, mądry, miły, ciekawy, różni się od innych, żyje z muzułmanką, realny, niebezpieczny*;
- *młody, odważny, ekstremalny, niebezpieczny, prowokujący, budzący lęk, budzący strach, elokwentny, zakochany, ambitny*;
- *podejrzewa, traktuje ją niehumanitarnie, zgrzyt kultur, agresywny, pomysłowy, zna kraje arabskie, rozmowny, zna priorytety, nieufny, pilnuje kobiety*.

2.5. Dyskusja

Wyniki przeprowadzonego badania w pełni potwierdzają dotychczasową wiedzę na temat percepcji islamu w naszym kraju, prowadząc do wniosku, że wizerunek tych osób nie zmienił się od początku XXI wieku, gdy badanie na temat percepcji Turków przeprowadził J. Błuszkowski (2003, s. 55-71, 75-108).

Rezultat badania w pełni koresponduje również z raportem Fundacji Friedricha Eberta - muzułmanizm jest spostrzegany negatywnie w wielu krajach Europy (Zick, Küpper, Hövermann, 2011, s. 58-65, 160-165).

Generalnie można uznać, że większość krajów europejskich jest zgodna w stygmatyzującym spostrzeganiu muzułmanów (por. Matusiak, 2013, s. 108-117).

Stereotypowe myślenie wynika głównie z niesprawdzonej wiedzy i jednostronnych przekazów medialnych, które mogą powodować nawet strach i panikę społeczeństwa (Ramadan, 2002, s. 158-168). Społeczeństwo generalizuje, odczuwa negatywne emocje, w tym strach w stosunku do wyznawców islamu, gdyż większość Polaków, nie miała bezpośredniego kontaktu z przedstawicielami tej grupy.

Człowiek jest istotą społeczną w związku z tym, ludzie notorycznie wymieniają się refleksjami czy opiniami. Zdaniem M. Sheriffa - w zależności od konfrontacji poglądów - można wymienić trzy sfery: akceptacja, odrzucenie, niezaangażowanie. W związku z powyższym, jeżeli otrzymywane opinie różnią się

od postaw własnych - trafiają do obszaru odrzucenia, powodując efekt kontrastu. Zjawisko to polega na obronie własnych opinii i przejściu do jeszcze bardziej skrajnych postaw (Skarżyńska, 2005, s. 340; Wojciszke, 2000, s. 92-95).

Można wnioskować, że Polacy czy przedstawiciele krajów Zachodu, którzy posiadają zupełnie inne poglądy od wyznawców islamu doświadczają owego kontrastu i przechodzą do skrajnych, stereotypowych postaw wobec wyznawców obcej im religii. Stygmatyzujące postawy Europejczyków wobec wyznawców islamu wydają się w pewnym sensie podręcznikowym przykładem opisywanego efektu, zresztą relacja ta wydaje się dwustronną.

Przedstawiciele kultur europejskiej i islamskiej wzorują się na innych prawach, perspektywach czy poglądach, są to więc kultury różnorodne i wielopłaszczyznowo oddalone od siebie. Wyznawcy islamu w znacznym stopniu nie akceptują między innymi feministycznych ruchów, uznawanych politycznie za tzw. „zachodnie”, podczas gdy społeczeństwo islamskie powinno dążyć do zwalczania dyskryminacji kobiet, poprzez sprzeciw wobec przemocy domowej, przymusu małżeństwa, a także poprzez walkę o równe płace (Pędziwiatr, 2006, s. 17-48, 195-240). Wymienione przykładowe różnice stanowią źródło pogłębiających się sporów (Gonet, 2008, s. 165).

Pozycja wyznawców islamu w kraju europejskim silnie związana jest z modelami integracji imigrantów. Dodatkowo można wyróżnić trzy modele: model pracowników gościnnych (muzułmanie są pracownikami tymczasowymi, mogącymi w każdej chwili wrócić do ojczyzny), model asymilacji (imigranci traktowani jako stały element rzeczywistości, od których wymaga się dostosowania do większości) oraz model wielokulturowości (wyznawcy islamu uzyskują w szybkim tempie obywatelstwo, przysługują im prawa grupowe) (Pędziwiatr, 2005, s. 11-13). Jednak model wielokulturowości w naszym kraju w przypadku wyznawców islamu jest rzadkością. Modele te mogą również być powiązane z genezą imigracji. Przybycie do innego kraju ma zazwyczaj charakter zarobkowy, bądź mogło się wiązać z uchodźstwem politycznym. Imigracja często ma w założeniu charakter pewnego etapu, z myślą o powrocie do ojczyzny, bądź dalszej podróży. Wymienione założenie prowadzi do braku osiedlenia, niechęci do nauki języka i tutejszej kultury, co zwiększa niechęć wśród obywateli (Gromkowska-Melosik, 2013, s. 66).

Największe szanse adaptacji w nowej kulturze mają imigranci o dużych zasobach osobistych: osoby przyjeżdżające z zamożniejszych krajów lub dobrze wykształcone, czyli wnoszące swój wkład w nowe środowisko (Ekspertyza Ośrodka Badań nad Migracjami, 2007, s. 97). Proces ten jest o tyle trudny, że prawdziwa integracja musi mieć miejsce na kilku płaszczynach: ekonomicznej, politycznej, czy też kulturowej. Oznacza to umiejętność odnalezienia się na nowym rynku pracy, uzyskanie odpowiedniego statusu społecznego, obywatelstwa, a w konsekwencji umiejętność przyjęcia i odnalezienia się w nowych normach kulturowych (Kindler, 2008, s. 54). Pełna integracja stawia zatem wiele wyzwań przed wyznawcami islamu.

Stygmatyzującego podejścia wobec kultury islamu nie ułatwia również historia. Chrześcijanie od wieków prowadzili wojny z wymienioną grupą społeczną, gdy ci próbowali podporządkować sobie inne tereny świata². Pomimo, że wyznawcy islamu przebywają na terenach polskich od wieków, to zwyczajnie

² PRZYPIS REDAKCJI - Również i dzisiaj problemem jest to, że z rąk fundamentalistów islamskich ginie wielu chrześcijan – w ostatnim czasie zostało zamordowanych ponad 100 tys. chrześcijan.
Za: <http://natemat.pl/44665,co-5-minut-jeden-chrzcijanin-ginie-za-wiare-statystyka-jest-szokujaca>

i różnice kulturowe nie ułatwiają dialogu, a raczej są próbą narzucania swoich idei innym kulturom (Jakimowicz-Ostrowska, 2011, s. 192-193; Marek, 2008, s.16-20).

Walki ze stereotypem nie ułatwiają również przekazy medialne, czy popkultura. I. Manji muzulmanka, autorka książki „*Kłopot z islamem*” twierdzi, że islam jest zaściankowy, bardzo antysemicki oraz bezkrytycznie przyjmuje słowa Koranu. Jednym z głównych zarzutów wobec kultury islamu jest brak równości kobiety i mężczyzny (Manji, 2005, s. 24-60, 150-180). Podobnie wydarzenia 11 września i inne ataki terrorystyczne w znaczącym stopniu budują postawę Europejczyków wobec wyznawców religii islamu. Popkultura oraz płynące ze świata informacje prowadzą do islamofobii i wręcz synonimicznego łączenia pojęć islam i terroryzm (Brzozowski, 2006, s. 55-56; Jakimowicz-Ostrowska, 2011 s. 191-192; Kuś, 2008, s.18).

Nowym problemem jaki przedstawia badanie, jest fakt, że osoby z najbliższego otoczenia mogą być odbierane w negatywny sposób, jeśli już wcześniej pojawiły się negatywne konotacje u przedstawiciela danej grupy, wyznania bądź profesji. Młodzi Polacy spostrzegają swoich rówieśników, którzy pozostają w szczęśliwym związku z muzulmaninem/muzulmanką bardziej negatywnie niż osoby w typowym związku.

Warto tu postawić pytanie, czy również w przypadku innych grup religijnych, kulturowych, najbliższe osoby są postrzegane przez perspektywę jednostki objętej negatywnym wizerunkiem, czy można mówić o pewnym prawie psychologicznym, adekwatnym do staropolskiego przysłowia „z kim się zadajesz, takim się stajesz”. Weryfikacja tej hipotezy będzie celem naszych kolejnych badań. Należałoby zatem zadać sobie trud i zweryfikować istnienie pewnego prawa psychologicznego, które można by nazwać *prawem postrzegania pośredniego*. Zakładamy istnienie związku pomiędzy kontaktami z bezpośrednim obiektem stereotypu, a własnym wizerunkiem jednostki w otoczeniu społecznym. Reasumując należy uwrażliwiać młodych ludzi na możliwe skutki funkcjonujących stereotypów, nie tylko w stosunku do wyznawców islamu, ale i wielu innych grup społecznych. Realizacja zamierzeń mogłaby być związana ze szkoleniami, warsztatami, metodami socjoterapeutycznymi, pogadankami psychologicznymi, konferencjami czy nawet godzinami wychowawczymi o wymienionej tematyce w szkole (Ambrosiewicz-Jacobs, 2003, s. 35).

Przytoczone w pracy wnioski świadczą o konieczności budowania prawidłowych postaw nie tylko wobec osób bezpośrednio objętych stereotypem, ale również osób im najbliższych, które także mogą doświadczać negatywnych konsekwencji stereotypu.

Bibliografia:

- Alaoui F. (2006), Muzulmanie w Europie. W: K. Górak–Sosnowska, K. Pędziwiatr, P. Kubicki (Red.), Islam i obywatelskość w Europie, s. 85-90, Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Ambrosiewicz-Jacobs J., (2003), Tolerancja. Jak uczyć siebie i innych, Kraków: Stowarzyszenie Willa Decjusza.
- Ayubi, N. (1992), Political Islam: Religion and Politics in the Arab World, London: Routledge.
- Białopiotrowicz E., Kojkoł J. (2010), Stereotypy i uprzedzenia w środowisku studentów Akademii Marynarki Wojennej, Zeszyty naukowe Akademii Marynarki Wojennej, nr 4 (183), s.183-212.
- Błuszkowski J. (2003), Stereotypy narodowe w świadomości Polaków, Warszawa: Dom wydawniczy Elipsa.

- Böhner G., Wänke M. (2004), *Postawy i zmiana postaw*, Gdańsk: GWP.
- Brzozowski J. (2006), *Problem asymilacji muzułmańskich imigrantów w Europie*, *Zeszyty naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, nr 699, s. 53-63.
- Colman A.M. (2009), *Słownik psychologii*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dunaj B. (1996), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa: Wilga.
- Ekspertyza podsumowująca doświadczenia teoretyczne i empiryczne nad społecznym i ekonomicznym wymiarem integracji. Moduł III: Integracja cudzoziemców w Polsce, 2007, Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytet Warszawski.
- Gonet E. (2008), *Wielokulturowość jako problem jednoczącej się Europy*, *Zeszyty Naukowe Zakładu Europeistyki WSIZ w Rzeszowie*, nr 2(7), s. 162-169.
- Grabowska M. (2007), *Stereotypy płci we wczesnej dorosłości*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Gromkowska-Melosik A. (2013), *Mniejszość muzułmańska w Szwecji: Między ekstermistycznym izolacjonizmem a procesami reprodukcji ekonomicznej*, *Studia edukacyjne*, nr 26, s. 63-78.
- Grzymała-Kazłowska A., Łodziński, S. (2008), *Wprowadzenie*. W: A. Dąbrowska-Korzus (red.), *Problemy integracji imigrantów. Koncepcje, badania, polityki*, s. 9-28, Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Grzywok M. (2012), *Europa a islam*, *Zeszyt Naukowy Koła Nauk Politycznych*, nr 1, s. 60-68.
http://usfiles.us.szc.pl/pliki/plik_1108864265.pdf dnia 09.02.2015.
- Jakimowicz-Ostrowska I. (2011), *Imigracja ludności muzułmańskiej i jej pozycja w krajach Europy zachodniej po 2001 roku - perspektywa politologiczna*, *Zeszyty naukowe akademii marynarki wojennej*, nr 4 (187), s.191-213.
- Kindler M. (2008), *Transnarodowość. Nowe teorie migracyjne a wyzwania integracji imigrantów*. W: A. Dąbrowska-Korzus (red.), *Problemy integracji imigrantów. Koncepcje, badania, polityki*, s. 51-71, Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Królikowska S. (2011), *Rola stereotypów płci w kształtowaniu postaw kobiet i mężczyzn wobec zdrowia*, *Nowiny Lekarskie*, nr 80 (5), s. 387-393.
- Kubicki P. (2006), *Spoleczność muzułmańska w Polsce*. W: K.Górak–Sosnowska, K. Pędziwiatr, P. Kubicki (red.), *Islam i obywatelskość w Europie*, s. 124-137, Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Kuś K.B. (2008), *Jedność sacrum i profanum - świat islamu jako zaprzeczenie Europy*, *Pressje*, nr 14, s.117-127.
- Kuźmo P. *Stereotyp i autostereotyp wybranych subkultur młodzieżowych - analiza interdyscyplinarna*.
Pobrano ze strony Lugo L., (2009), *Mapping the global Muslim population*. Pobrano ze strony <http://www.pewforum.org/2009/10/07/mapping-the-global-muslim-population/> dnia 16.03.2014
- Macrae N.M., Stangor, Ch., Hewstone, M. (1999), *Stereotypy i uprzedzenia*, Gdańsk, GWP.
- Manji I. (2005), *Kłopot z islamem*, Warszawa: Wydawnictwo Cyklady.
- Marek A. (2008), *Islam na świecie*. W: A. Kosowicz, A. Marek (red.), *Muzułmanie i uchodźcy w polskim społeczeństwie*, s.15-24, Warszawa: Vox Humana.
- Matusiak R. (2013), *Strach przed islamizacją Europy*, *Pedagogika Katolicka*, nr 12, (1), s.108-117.

- Nelson T.D. (2003), *Psychologia uprzedzeń*, Gdańsk: GWP.
- Pędziwiatr K. (2005), *Od islamu imigrantów do islamu obywateli: muzułmanie w krajach Europy Zachodniej*, Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS.
- Pędziwiatr K. (2006), *Być blisko Boga walcząc o swoje prawa – wywiad z Tarikiem Ramadanem*. W: K. Górak–Sosnowska, K. Pędziwiatr, P. Kubicki (red.), *Islam i obywatelskość w Europie*, s. 11-13, Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Ramadan T. (2002). *Islam and Muslims in Europe: A Silent Revolution toward Rediscovery*. W: Y.Y. Haddad (red.), *Muslim in the West: From Sojourners to Citizens*, s.158-168, Oxford: Univeristy Press.
- Reber A.S., Reber, E.S. (2008), *Słownik psychologii*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Skarżyńska K. (2005), *Człowiek a polityka. Zarys psychologii politycznej*, Warszawa: Scholar.
- Stephan W.G, Stephan C.W. (2007), *Wywieranie wpływu przez grupy*. *Psychologia relacji*, Gdańsk: GWP.
- Szaniawska-Schwabe M. (2009), *Polityka imigracyjna Republiki Federalnej Niemiec*, *Przegląd zachodni*, nr 4, s. 3-29.
- Wojciszke B. (2000), *Postawy i ich zmiana*. W: J. Strelau (red.), *Psychologia podręcznik akademicki*, Tom 3, *Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej*, s. 79-106, Gdańsk: GWP.
- Wojciszke B. (2011), *Psychologia społeczna*, Warszawa: Scholar.
- Wojciszke B., Szlendak M.A. (2010), *Skale do pomiaru orientacji sprawczej i wspólnotowej*, *Psychologia społeczna*, t.5, 1 (13), s.57-70.
- Wojnowski J. (2005), *Wielka encyklopedia PWN*, Warszawa: PWN.
- Wójtowicz N. (2007), *Pojęcie i funkcjonowanie stereotypu*. *Dychotomiczny obraz masona ze szczególnym uwzględnieniem autostereotypu polskich „braci” u progu II RP*, *Musica Sacra Nova*, nr 1 (1), s. 394-427.
- Zick A., Küpper B., Hövermann A. (2011), *Intolerance, Prejudice and Discrimination - A European Report*, Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.